

The effects of social, cultural, familial and communicative factors on syntactic and lexical variations of Hawrami (Paveh dialect) based on Variationist Sociolinguistics

Safiei, Nadiya¹

Ph.D. Student of Linguistics, Department of English Language and Linguistics, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

Badakhshan, Ebrahim

Associate Professor, Department of English Literature and Linguistics, Faculty of Language and Literature, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran.

Masood, Dehghan ²

Associate Professor, Department of English Literature and Linguistics, Faculty of Language and Literature, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran.

Akram, Korani ³

Assistant Professor of Linguistics, Department of English Language and Linguistics, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

Abstract

In this study, linguistic variations of Hawrami (Paveh dialect) based on diversity-oriented sociolinguistics are studied. Following the literature review, four components including cultural, social, familial, and communicative factors recognized as effective variables on Linguistic and syntactic variations, and a questionnaire was prepared and delivered among the speakers. Data gathered from these questionnaires were analyzed by Structural Equation Model. The results of this model indicated that these components play a meaningful role in producing effective factors on Linguistic and syntactic variations. Finally, for ranking effective components on Linguistic and syntactic variations, Friedman test was conducted. The results of this test indicated that social factors by average 3.37, familial factors by average 3.16 and communicative factors by average 2.46, respectively are the most important factors that play a role in Linguistic and syntactic variations.

Key Words: Linguistic variations, Variationist sociolinguistic, social factors, Hawrami

1. ayla_safiei@yahoo.com 2. m.dehghan@uok.ac.ir 3.korani222@gmail.com

How to cite: Safiei, N., Badakhshan, E., Dehghan, M., & Korani, A. (2022). The effects of social, cultural, familial and communicative factors on syntactic and lexical variations of Hawrami (Paveh dialect) based on Variationist Sociolinguistics.. *Language and Linguistics*, 18(36), 65-82. doi: 10.30465/lsi.2023.44459.166309:52

تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و ارتباطی بر تنوعات نحوی و واژگانی زبان هورامی (گوش پاره) از دیدگاه زبان‌شناسی اجتماعی تنوع‌گرا

دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، گروه آموزش زبان انگلیسی و زبان‌شناسی،

واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

دانشیار، گروه زبان و ادبیات انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده زبان و ادبیات،

دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

دانشیار، گروه زبان و ادبیات انگلیسی و زبان‌شناسی، دانشکده زبان و

ادبیات، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

استادیار، گروه آموزش زبان انگلیسی و زبان‌شناسی، واحد کرمانشاه،

دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

صغیعی، نادیا

بدخشان، ابراهیم

دهقان، مسعود

کرانی، اکرم

چکیده: پژوهش حاضر، تنوعات نحوی و واژگانی زبان کردی هورامی (گوش پاره) از منظر زبان‌شناسی اجتماعی تنوع‌گرا را مورد بررسی قرار داده است. بدین منظور، پس از بررسی مطالعات انجام شده تاکنون، چهار مؤلفه عوامل فرهنگی، اجتماعی، خانوادگی و ارتباطی به عنوان متغیرهای اثرگذار بر تنوعات نحوی و واژگانی شناسایی شدند و پرسش‌نامه‌ای برای آن‌ها تدوین و در بین گویشوران توزیع شد. داده‌های حاصل از این پرسش‌نامه‌ها با استفاده از مدل معادلات ساختاری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. نتایج حاصل از مدل معادلات ساختاری نشان داد که مؤلفه‌ها به‌طور معناداری در ساخت عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی نقش ایفا می‌کنند. در پایان به منظور رتبه‌بندی مؤلفه‌های اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی از آزمون فریدمن استفاده شد. براساس نتایج آزمون فریدمن مشخص شد که به‌ترتیب مؤلفه عوامل اجتماعی با میانگین رتبه ۳/۳۷،

عوامل خانوادگی با میانگین رتبه ۳/۱۶ و مؤلفه عوامل ارتباطی با میانگین رتبه ۲/۴۶ به عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌ها در عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی نقش ایفا می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: تنوعات زبانی، زبان‌شناسی اجتماعی تنوع‌گرا، زبان هورامی.

۱ مقدمه

خصلت اجتماعی زبان آن را با بسیاری از پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی پیوند می‌دهد و این پیوستگی به حدی است که برخی زبان را آینه‌ای دانسته‌اند که پدیده‌ها و دگرگونی‌های مختلف اجتماعی فرهنگی جامعه را در خود منعکس می‌سازد. زبان‌شناسی اجتماعی شاخه‌ای از مطالعات زبانی است که از بررسی انتزاعی و در خلأ زبان فاصله می‌گیرد و آن را به عنوان پدیده‌ای فرهنگی و اجتماعی مورد مذاقه قرار می‌دهد. این رویکرد که در نیمه نخست قرن بیستم با انتقادهای جدی میه^۱ از زبان‌شناسی انتزاعی دوسوسور شکل گرفت، در دهه هفتاد سده گذشته به طور گسترده مورد توجه واقع شد و زبان‌شناسانی چون ویلیام لباو^۲ (۱۹۶۳)، باسیل برنستاین^۳ (۱۹۷۳)، چارلز فرگوسن^۴ (۱۹۷۵)، جان گامپرز^۵ (۲۰۰۱) و پیتر ترادگیل^۶ (۱۳۹۵) به بررسی همبستگی متغیرهای زبانی و متغیرهای اجتماعی پرداختند. مطالعات زبانی با پژوهش‌های اجتماعی، به‌ویژه روان‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی، جغرافیای انسانی و غیره پیوند می‌یابد، بنابراین مشاهده می‌شود که در نظریه زبان‌شناسی اجتماعی با تنوع نظرات مواجه هستیم. لباو (۱۹۷۲: ۲۶۴) معتقد است در بررسی زبان دو نوع روش وجود دارد: در روش اول می‌توانیم زبان را جدای از جامعه مطالعه کنیم تا از تداخل یکی در دیگری جلوگیری شود، در این روش تنوع در زبان معلول عوامل درونی^۷ (ساختاری، روان‌شناختی و غیره) است. در روش دیگر می‌توان زبان را در ارتباط با جامعه بررسی کرد که در این روش تنوع در زبان معلول عوامل اجتماعی است. همه سطوح زبان از آوا تا کاربرد مستعد تنوع هستند. زبان‌شناسی اجتماعی تنوع‌گرا^۸ شاخه‌ای از حوزه‌های مطالعاتی زبان‌شناسی اجتماعی است که بیشتر به توصیف گسترده زبان می‌پردازد و بر تأثیر جامعه بر زبان تأکید دارد و توسط زبان‌شناسان و مردم‌شناسان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

1. A. Millet

2. W. Labov

3. A. Bernstein

4. C. Ferguson

5. J. Gumperz

6. internal

7. P. Teradgil

8. Variationist Sociolinguistics

پژوهش حاضر در شهر پاوه واقع در استان کرمانشاه انجام شده است. این شهر مرکز شهرستان پاوه است که از شمال با شهرستان سروآباد در استان کردستان، از شرق با شهرستان کامیاران در استان کردستان، از جنوب شرقی با شهرستان روانسر، از جنوب با شهرستان جوانرود و از غرب با مرز عراق همسایه است. زبان مردم شهر پاوه هورامی است اما علاوه بر زبان مادری مردم این شهر به زبان‌های کردی سورانی و فارسی نیز تسلط دارند.

مکنزی^۱ (۱۹۸۷ و ۲۰۰۲) و گونتر^۲ (۲۰۰۳) هورامی را گویشی از زبان گورانی^۳ می‌دانند. اما در مورد ارتباط این دو با زبان کردی نظراتشان متفاوت است. مکنزی زبان گورانی و گویش‌های آن را «جزیره‌های دریای کردی» معرفی می‌کند که دارای ویژگی‌های زبان‌های ایرانی شاخه شمال غربی هستند (مکنزی، ۱۹۶۶: ۷۳). اما گونتر زبان هورامی و گورانی را گویش‌هایی از زبان کردی می‌داند و اعلام می‌کند که تنها تعداد اندکی از پژوهشگران، گورانی را یک گویش کردی نمی‌دانند (گونتر، ۲۰۰۳: ۵۸). آساطریان^۴ (۱۳۷۴: ۳۵) نیز معتقد است که زبان هورامی نه تنها از گویش‌های دست‌نخورده گورانی است، بلکه از گویش‌های کهنه و ناب گروه زبان‌های ایرانی است که حوزه فراگیر آن در استان کرمانشاه در ناحیه هورامان لهون قرار دارد. ناحیه هورامان لهون به دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم می‌شود که مرکز بخش شمالی نوسود و مرکز بخش جنوبی پاوه است. اوپنگین^۵ (۲۰۱۹: ۴۵۹) زبان کردی را به سه شاخه جنوبی، مرکزی و شمالی تقسیم می‌کند و زبان هورامی را در شاخه جنوبی قرار می‌دهد که در استان کرمانشاه در ایران و بخش‌های از عراق واقع در مرز ایران و عراق بدان تکلم می‌شود. به هر روی، آنچه که از این مطالب می‌توان استنتاج نمود این است که هورامی گویشی از زبان گورانی و از زبان‌های ایرانی شاخه شمال غربی است.

هایگ و اوپنگین^۶ (۲۰۱۵: ۱) معتقدند که تقریباً در تمام گویش‌های کردی جنوب و

1. D. N. Mackenzie

2. M. M. Gunter

۳. زبانی است که در تعدادی از روستاهای نزدیک دو شهر کرند غرب و سرپل ذهاب بدان تکلم می‌شود و شباهت‌های واژگانی و نحوی بسیاری بین این زبان و زبان هورامی وجود دارد هرچند که ارتباط بین این دو به دلیل بعد مسافت حوزه جغرافیایی‌شان بسیار اندک است.

4. G. Asaterian

5. E. Öpengin

6. G. Haig

مرکز جنس دستوری از بین رفته است به طوری که حتی در ضمایر این زبان‌ها نیز چیزی به نام جنس دستوری وجود ندارد ولی زبان هورامی جزء معدود گویش‌های کردی جنوب است که جنس دستوری در آن وجود دارد. این زبان دارای دو جنس دستوری مذکر و مؤنث است. بنابراین همه اسم‌ها در این زبان یا مذکر هستند یا مؤنث. صفت‌ها، نشانه معرفه و فعل‌ها نیز در مطابقت با اسم مذکر یا مؤنث می‌شوند. در بین ضمایر فقط ضمیر سوم شخص مفرد دارای دو صورت مذکر و مؤنث است. علامت‌های اسم مؤنث در هورامی عبارتند از پسوندهای (-e، -ī و -a).

زبان هورامی گویش پایه ۳۸ واج دارد که ۲۸ واج آن همخوان، ۸ واج آن واکنه ساده و ۲ واج آن واکنه مرکب هستند (عباسی، ۱۳۹۰: ۱۱). این زبان دارای دو شمار مفرد و جمع است. نشانه جمع پسوند جمع ساز -e است، مانند اسم مفرد kur (پسر) که شکل جمع آن به صورت kur-e (پسرها) است. جملات این زبان دارای ترتیب (SOV) هستند (آزاد، ۲۰۰۹: ۲۸).

طبق آمار اعلامی از سوی مرکز آمار ایران در پایان سال ۱۴۰۰ شهرستان پاوه دارای ۶۳۷۰۰ نفر جمعیت (۳۲۰۰۰ مرد و ۳۱۷۰۰ زن) است که ۴۷۶۰۰ نفر آنان در شهر و ۱۶۱۰۰ نفر آنان در روستا زندگی می‌کنند. ۹۱ درصد مردان و ۷۹٫۸ درصد زنان این شهرستان باسواد هستند.

منطقه هورامان، و بالطبع شهر پاوه به عنوان بخشی از آن، منطقه‌ای کوهستانی با کوه‌های سر به فلک کشیده و برف‌گیر است. همین خصوصیت باعث ایجاد حصار طبیعی به دور این منطقه شده که همراهی این حصار با شیوه زندگی مردمان این دیار که بیشتر باغداری و دامپروری بود، منجر به دست‌نخورده باقی ماندن زبان و فرهنگ هورامی شده بود اما پیشرفت‌های صورت گرفته در زمینه فناوری در طی نیم قرن گذشته این حصار را درنوردید و با تغییر شیوه زندگی مردم، این دست‌نخورده‌گی زبان و فرهنگ نیز دچار تغییر و دگرگونی شد. حاصل این تغییرات و دگرگونی‌ها قرارگرفتن هورامی در زمره زبان‌های در معرض نابودی در اطلس زبان‌های در حال نابودی که توسط سازمان علمی فرهنگی یونسکو چاپ می‌شود، است. بنابراین، تلاش در جهت ثبت و ضبط ویژگی‌ها و وجوه تمایز این زبان و نیز عوامل اثرگذار بر تغییرات آن، هم برای گویشوران آن و هم برای زبان‌شناسان از اهمیت فراوانی برخوردار است، به همین دلیل، این زبان اخیراً مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته و مقالاتی در مورد آن به چاپ رسیده است که هر یک از آن‌ها به بررسی یکی از جنبه‌های این زبان پرداخته‌اند اما در مورد تأثیر عوامل اجتماعی بر تنوعات نحوی و واژگانی این زبان

به‌طور خاص، مطالعات چندانی صورت نپذیرفته است. چون پیش‌ازین، تنوعات زبانی در هورامی پایه مورد بررسی قرار نگرفته‌اند، بنابراین برای ارائه یک توصیف جامع از تنوعات زبانی، استفاده از ترکیبی از رویکردهای پژوهشی تنوع‌گرا و به‌کارگیری عوامل اجتماعی گسترده^۱ در کنار تنوعات فردی گویشوران ضروری است.

نوشتار پیش رو در پی پاسخگویی به این دو پرسش است که آیا تنوعات نحوی در هورامی پایه تحت تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و ارتباطی قرار دارد؟ و آیا عوامل اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و ارتباطی بر تنوعات واژگانی گویشوران هورامی پایه تأثیر دارند؟ در این تحقیق فرض بر این بود که تأثیر عوامل اجتماعی بر تنوعات نحوی بیشتر از سایر عوامل مورد بررسی است. همچنین تنوعات واژگانی گویشوران هورامی بیشتر تحت تأثیر عوامل خانوادگی قرار دارد.

تا جایی که نویسندگان اطلاع دارند، مطالعه‌ای در مورد رابطه بین تنوعات نحوی و واژگانی و عوامل اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و ارتباطی در هورامی پایه انجام نشده است اما در ایران با توجه به تنوعات زبانی تحقیقات زیادی به بررسی رابطه متقابل زبان و عوامل اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و ارتباطی به‌ویژه در زبان فارسی پرداخته‌اند که در ادامه به بخشی از آن‌ها اشاره خواهد شد.

مدرسی (۱۹۷۸) همبستگی میان درجات سنی و ویژگی‌های زبان فارسی را در سه گروه سنی ۱۰ تا ۱۹ سال، ۲۰ تا ۲۹ سال و گروه میان‌سالان مورد بررسی قرار داده است. یافته‌های این تحقیق نشان داد که گروه‌های سنی بالاتر در گفتارشان از صورت‌های زبانی دارای اعتبار بیشتر استفاده می‌کنند.

سمائی نیا (۱۳۸۴) رابطه بین متغیرهای اجتماعی تحصیلات، سن و جنسیت را با میزان استفاده از زبان فارسی معیار در بین گویشوران فارس زبان سبزووار بررسی کرد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که متغیر سطح تحصیلات مهم‌ترین عامل تأثیرگذار در تمایز گفتار گویشوران است. عامل گروه سنی نیز به‌واسطه تعامل نوجوانان با گروه همسالان در اکثر موارد باعث ایجاد تفاوت در بین گفتار نوجوانان و بزرگسالان شده است. یافته‌های این پژوهش در مورد متغیر جنسیت نیز نشان داد که گفتار مردان متعلق به طبقات اجتماعی بالاتر نسبت به سایر گروه‌ها محافظه‌کارانه‌تر است.

آهنگر و شاهسوار (۱۳۹۳) در پژوهشی دیگر به بررسی تأثیر متغیرهای اجتماعی بر

1. large- scale social factor

متغیرهای زبانی فارسی نهبندان شامل ساخت هجا و عناصر ساخت‌واژی و نحوی در بین سه گروه سنی ۷ تا ۱۲ سال، ۲۵ تا ۳۰ سال و افراد بالای ۵۰ سال پرداخته‌اند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهند که جنسیت عامل مهمی در ایجاد گوناگونی زبانی است به طوری که در بیشتر موارد گفتار زنان به زبان معیار نزدیک‌تر است. همچنین گفتار نوجوانان دارای والدین باسواد از گفتار نوجوانان دارای والدین بی‌سواد به فارسی معیار نزدیک‌تر است.

رضاپور (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی بر بسامد تنوع نحوی در زبان فارسی در دو گفتمان محاوره‌ای روزمره و علمی پرداخته است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهند که در گفتمان روزمره مردان بسیار بیشتر از زنان از قلب نحوی^۱، ساخت اسنادی^۲ و قیود تأکید^۳ استفاده می‌کنند اما در گفتمان علمی زنان بیشتر از مردان از ساخت اسنادی و قیدهای تأکید استفاده می‌کنند. همچنین مشخص شد که در گفتمان روزمره، طبقات بالای اجتماع از ساخت قلب نحوی بیشتر از طبقات متوسط و پایین استفاده می‌کنند اما در کاربرد ساخت اسنادی و قیدهای تأکید در گفتار روزمره، طبقه پایین جامعه پیش‌تاز هستند. در گفتمان علمی، طبقه بالای جامعه در کاربرد قلب نحوی بسیار جلوتر از بقیه طبقات بودند. همچنین در گفتار روزمره افراد دارای تحصیلات کارشناسی و کارشناسی ارشد به‌میزان بیشتری از قلب نحوی نسبت به افراد دارای مدرک دیپلم و پایین‌تر استفاده می‌کردند، در صورتی که افراد دارای مدرک دیپلم و کمتر از ساخت اسنادی در گفتار روزمره خود بیشتر از دیگران استفاده می‌کردند. در گفتمان علمی نیز افراد دارای تحصیلات کارشناسی و بالاتر از قلب نحوی بیشتر از قیدهای تأکید و ساخت اسنادی استفاده می‌کردند.

همچنین برخی از پژوهشگران نشان دادند که عنصر اجتماعی هویت (ملی، مذهبی، قومی و فراملی) در تعیین و نحوه نام‌گذاری و انتخاب نام برای فرزندان اثر بسزایی دارد که این موضوع در واقع نشان‌دهنده تغییرات ساختارهای فرهنگی - اجتماعی است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲).

پژوهشگران خارجی بسیاری نیز به بررسی تأثیر متغیرهای زبانی در ایجاد گوناگونی‌های زبانی پرداخته‌اند^۴ که به‌عنوان نمونه می‌توان به هرزوغ^۵ (۱۹۶۴)، لباو (۱۹۷۲)، فوکوشیما^۶ (۲۰۰۳)، بوبرگ^۷ (۲۰۰۴) و اش^۸ و بوبرگ (۲۰۰۶) اشاره کرد.

1. scrambling

2. Predicative

3. intensifier

۴. با توجه به زیاد بودن تعداد محققان خارجی که به بررسی تأثیر عوامل اجتماعی سن و جنس پرداخته‌اند، در اینجا صرفاً به معرفی این پژوهش‌ها بسنده شده است و از بیان توضیح و یافته‌های آن‌ها صرف نظر شده است.

5. M. Herzog

6. S. Fukushima

7. C. Boberg

8. S. Ash

۲ چارچوب نظری

بررسی زبان در ارتباط با جامعه، زبان‌شناسی اجتماعی نامیده می‌شود (هادسن^۱، ۲۰۱۷: ۴۵) و خود حوزه زبان‌شناسی اجتماعی نیز شاخه‌ای از زبان‌شناسی نقش‌گرا است. به لحاظ تاریخی، پژوهش‌های زبان‌شناسی اجتماعی با مباحث تعامل و ارتباط، تنوع زبانی و گونه‌های زبان، نقش اجتماعی کاربرد زبان و ... در ارتباط است (تالیامونته^۲، ۲۰۱۱: ۳۳). زبان‌شناسی اجتماعی از آن جهت که چگونه طرز تفکر و ادراکات بیان می‌شوند و اینکه چگونه رفتارهای درون‌گروهی و برون‌گروهی مشخص می‌شوند، با روان‌شناسی اجتماعی نیز ارتباط دارد. زبان‌شناسی اجتماعی در پژوهش حاضر بدین معناست که کاربرد زبان چگونه است و رفتارهای زبانی ما از عوامل اجتماعی و فرهنگی تأثیر می‌پذیرند.

مطالعات زبان‌شناسی اجتماعی با وجود اینکه تنها چیزی حدود ۵۰ سال قدمت دارد اما نظامی نسبتاً نو را در مطالعات زبانی پی افکنده است و با وجود تاریخچه کوتاهش تحولات چشمگیری را تجربه کرده است (تالیامونته، ۲۰۱۶). حاصل این مطالعات در دهه هفتاد میلادی به ظهور زبان‌شناسی اجتماعی تنوع‌گرا منجر شد که هدف اصلی آن بررسی حیات اجتماعی زبان و ساختار ذاتاً متغیر آن است (همان). به عبارت دیگر، بررسی تنوعات زبانی و یافتن ارتباط بین متغیرهای زبانی و متغیرهای اجتماعی در مرکز توجه زبان‌شناسی اجتماعی قرار دارد. حاصل تحقیقات اولیه لباو (۱۹۶۳، ۱۹۶۶، ۱۹۷۲) مجموعه‌ای از مطالعات ارزشمند بود که با هدف بررسی تأثیر عوامل اجتماعی مانند سن و طبقه اجتماعی بر نحوه تولید و استفاده از متغیرهای زبانی مانند تکواژها انجام گرفتند. لباو معتقد است که در مطالعات زبانی باید ملاحظات جامعه‌شناختی زبان را هم لحاظ کرد و علاوه بر اصول و محدودیت‌های نحوی، اصول و محدودیت‌های جامعه‌شناختی زبان هم در کارکرد یک قاعده زبانی مهم و ضروری هستند. همچنین وی معتقد است که قاعده متغیر به صورت $P=I-K_0$ است و K_0 درون‌داد متغیر است که باعث محدودیت کاربرد قاعده می‌شود. درون‌داد متغیر تحت حاکمیت عوامل فرازبانی نظیر سبک بافتی، طبقه اجتماعی-اقتصادی، جنسیت و گروه نژادی است. قواعد متغیر به اصول کلی و مهم قابل تبیین بودن بستگی دارند که در تحلیل رفتار زبانی مورد نیاز است: هر صورت متغیر (عضوی از مجموعه روش‌های متناوب برای بیان یک چیز یکسان) باید متناسب با مواردی گزارش شود که آن متغیر در محیط مرتبط در مقایسه با تعداد کل موارد قابل پیش‌بینی به کارفته است.

1. R. A. Hudson
2. S. A. Tagliamonte

اغلب تحقیقات اولیه انجام‌شده در این حوزه به بررسی جهت و میزان گسترش تأثیر متغیرهای زبانی بر متغیرهای اجتماعی مشخص مانند جنسیت و سن گویشوران متمرکز بود؛ اما پژوهش‌های جدیدتر مانند اکرت^۱ (۲۰۰۰) و شیلینگ - استس^۲ (۲۰۰۴) از این حوزه‌ها فراتر رفته و به بررسی متغیرهای مانند فعالیت، نگرش و ایدئولوژی گویشوران به‌عنوان متغیرهای اصلی در توضیح تنوعات زبانی پرداخته‌اند.

۳ روش تحقیق

این پژوهش از نوع نظری و روش تحقیق نیز از نوع کمی است. برای جمع‌آوری داده‌ها از روش میدانی استفاده شده است. فرایند گردآوری داده‌ها به این صورت بود که یکی از نگارندگان در محل زندگی گویشوران حاضر شده و با افراد مورد نظر مصاحبه انجام داده است. همچنین در بخشی از پژوهش نیز از ابزار پرسش‌نامه استفاده شد. این مصاحبه مرتبط با سوالاتی مانند توصیف فصل‌ها، آیین‌های خاص، غذاها، بازی‌ها و خاطرات گویشوران و در کل گفتار خودانگیخته آن‌ها بود. داده‌های پژوهش حاضر در بخش جمعیت‌شناختی و زمینه‌ای با متغیرهای سن، جنس، تحصیلات، وضعیت بومی، افتخار ورزیدن به زبان، دلنشین بودن گویش و محل سکونت گویشوران شرکت‌کننده در پژوهش بود. جامعه آماری این پژوهش گویشوران هورامی زبان ساکن و اهل شهر پاوه بودند که نمونه‌های آماری نیز از همین جمعیت و به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. تعداد ۳۸۴ گویشور با استفاده از فرمول کوکران، به روش نمونه‌گیری در دسترس از بین افراد هورامی زبان ساکن و اهل شهر پاوه انتخاب شدند.

$$n = \frac{Z^2_{1-\frac{\alpha}{2}} \times S^2}{d^2} = \frac{(1.96)^2 \times 0.25}{(0.05)^2} = 384.16 \approx 384 \quad (1)$$

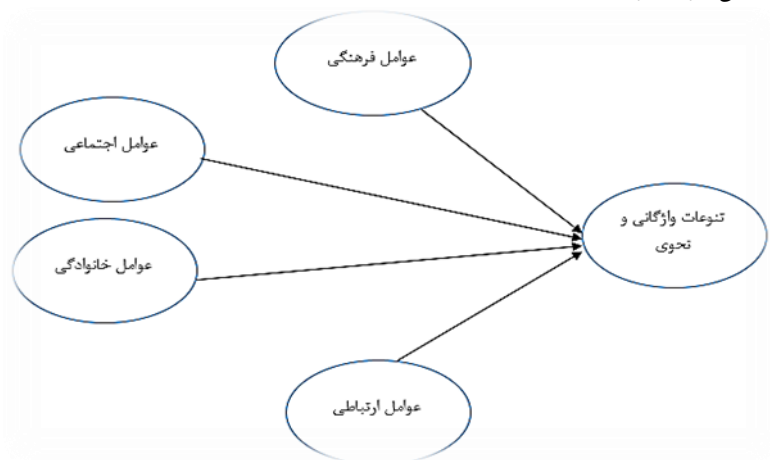
در فرمول بالا Z برابر با مقداری از منحنی نرمال استاندارد است که در سطح خطای ۵ درصد (آلفا) انتخاب شد. S² برابر است با واریانس یا تغییراتی که گویش افراد نسبت به گویش اصیل آن‌ها دارند که با توجه به عدم وجود مطالعه مشابه در این زمینه مقدار

1. G. Eckert

2. N. Schilling- Estes

ماکزیمم ۰/۲۵ در نظر گرفته شد. d^2 عبارت است از مقدار خطایی که در مطالعه ممکن رخ دهد که برابر با ۱۰ درصد در نظر گرفته شد.

به منظور گردآوری اطلاعات گویشوران، در این پژوهش از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد که شامل ۲۵ گویه در طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای بود که از خیلی مخالف (نمره یک) تا خیلی موافق (نمره پنج) نمره‌دهی شده بود. پرسش‌نامه مورد استفاده در پژوهش (پیوست ۱) علاوه بر اطلاعات جمعیت‌شناختی و زمینه‌ای شامل متغیرهای مستقل اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و ارتباطی و متغیر وابسته تنوعات واژگانی و نحوی نیز بود. روایی محتوایی پرسش‌نامه توسط متخصصین مربوطه مورد تأیید قرار گرفت. همچنین روایی پرسش‌نامه با استفاده روش تحلیل عامل تأییدی نیز مورد بررسی قرار گرفت. پایایی پرسش‌نامه با توزیع پرسش‌نامه‌ها بین ۳۰ نفر از گویشوران (که تعداد ۲۸ پرسش‌نامه بازگردانده شد) با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه و برابر با ۰/۸۷ به دست آمد. مدل مفهومی تحقیق با استفاده از بررسی ادبیات پژوهش به صورت زیر حاصل شد. این مدل با استفاده از داده‌های حاصل از پرسش‌نامه و روش مدل معادلات ساختاری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

۴ تجزیه و تحلیل یافته‌ها

تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده به صورت زیر حاصل شد. در جدول شماره یک توزیع فراوانی متغیرهای جمعیت‌شناختی و زمینه‌ای گویشوران نشان داده شده است.

جدول ۱- توزیع فراوانی متغیرهای جمعیت‌شناختی و زمینه‌ای شرکت‌کنندگان در پژوهش

درصد فراوانی	فراوانی		
۴۸/۴	۱۸۶	زن	جنسیت
۵۱/۶	۱۹۸	مرد	
۲۱/۱	۸۱	کمتر از ۳۵	سن
۲۰/۱	۷۷	۳۵-۳۹	
۱۸/۰	۶۹	۴۰-۴۴	
۲۰/۱	۷۷	۴۵-۴۹	
۲۰/۸	۸۰	بیشتر از ۴۹	
۶/۸	۲۶	کمتر از دیپلم	سطح تحصیلات
۳۵/۹۴	۱۳۸	دیپلم	
۲۳/۲	۸۹	فوق دیپلم	
۱۲/۲	۴۷	لیسانس	
۱۷/۷	۶۸	فوق لیسانس	
۴/۱۷	۱۶	دکتری	
۰/۰	۰	خیر	وضعیت بومی
۱۰۰/۰	۳۸۴	بله	
۰/۰	۰	خیر	افتخار ورزیدن به زبان
۱۰۰/۰	۳۸۴	بله	
۰/۰	۰	خیر	دلنشین بودن گویش
۱۰۰/۰	۳۸۴	بله	
۱۰۰/۰	۳۸۴	پاوه	محل سکونت

پس از بررسی تحلیل عامل تأییدی مدل پژوهش برای هر یک از متغیرهای اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی، ارتباطی و تنوعات واژگانی و نحوی با استفاده از شاخص‌های آماری مناسب مدل، به بررسی مدل نهایی پژوهش پرداخته شد. به منظور بررسی مناسبیت مدل عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی از شاخص‌های کای دو بر درجه آزادی، نیکویی برازش، ریشه میانگین مربعات خطای برآورد و برازندگی تعدیل یافته استفاده شد. نتایج مناسبیت مدل در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲- شاخص‌های مناسبت مدل عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی

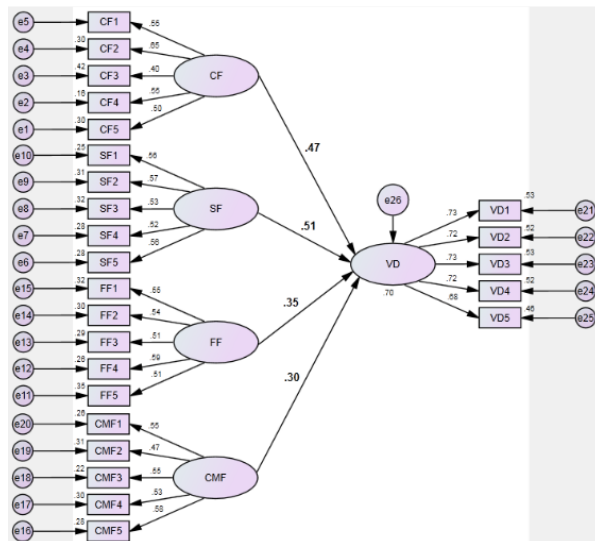
شاخص	مقدار برآورد شده	حد مجاز
کای دو	۳۲۴/۴۲	---
کای دو به درجه آزادی (Chi ² /df)	۱/۱۹	کمتر از ۳
نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۴	بالاتر از ۰/۸
ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA)	۰/۰۲	کمتر از ۰/۸
برازندگی تعدیل یافته (CFI)	۰/۹۷	بالاتر از ۰/۸۵

مشاهده شد که تمامی شاخص‌ها برای مدل عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی از حد مجاز تخطی نکرده‌اند؛ لذا با اطمینان می‌توان تطبیق داده‌ها بر این مدل را تأیید نمود. در ادامه به برآورد ضرایب متغیرهای پنهان در مدل پژوهش پرداخته شده است. نتایج مدل نهایی شامل برآورد ضرایب مدل در مدل با استفاده از روش بیشینه درست‌نمایی، در قالب بار عاملی، ضریب تبیین و مقادیر t-value، به صورت زیر بوده است.

جدول ۳- مشخصه‌های آماری تحلیل مدل عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی

شماره	مؤلفه (مقوله)		بار عاملی	ضریب تبیین	آماره t
	متغیر اصلی مدل (نماد)	مؤلفه‌های سازنده مدل (نماد)			
۱	تنوعات واژگانی و نحوی (VD)	عوامل فرهنگی (CF)	۰/۴۷	۰/۶۹	۶/۱۹
۲		عوامل اجتماعی (SF)	۰/۵۱		۶/۸۶
۳		عوامل خانوادگی (FF)	۰/۳۵		۵/۲۷
۴		عوامل ارتباطی (CMF)	۰/۳۰		۴/۸۳

نتایج حاصل از مدل معادلات ساختاری مدل کلی پژوهش نشان داد که مؤلفه‌ها به طور معناداری در ساخت عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی نقش ایفا می‌کنند به‌طور مثال مؤلفه عوامل اجتماعی به اندازه ۵۱ درصد بر تغییرات تنوعات واژگانی و نحوی اثرگذار است. همچنین مؤلفه عوامل فرهنگی به اندازه ۴۷ درصد بر تغییرات تنوعات واژگانی و نحوی اثرگذار بوده است.

شکل ۱- برآورد بارهای عاملی در تحلیل مدل عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی (منبع: یافته‌های پژوهش)

به منظور رتبه‌بندی مؤلفه‌های شناخته شده در مدل عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی از آزمون فریدمن استفاده شد که نتیجه آن در جدول ۳ آمده است. براساس نتایج آزمون فریدمن مشخص شد که به ترتیب مؤلفه عوامل اجتماعی با میانگین رتبه ۳/۳۷، عوامل خانوادگی با میانگین رتبه ۳/۱۶ و سپس مؤلفه عوامل ارتباطی با میانگین رتبه ۲/۴۶ به عنوان مهمترین مؤلفه‌ها در عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی نقش ایفا می‌کنند.

جدول ۳- رتبه‌بندی مؤلفه‌های شناخته شده در مدل عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی

P-value	مقدار آماره فریدمن	اولویت	میانگین رتبه	مؤلفه
<۰/۰۰۱	۸۱۳/۷۴	چهارم	۱/۰۲	عوامل فرهنگی (CF)
		اول	۳/۳۷	عوامل اجتماعی (SF)
		دوم	۳/۱۶	عوامل خانوادگی (FF)
		سوم	۲/۴۶	عوامل ارتباطی (CMF)

۵ بحث و نتیجه‌گیری

پس از انجام مصاحبه و تدوین پرسشنامه، به منظور بررسی اثرگذار بودن یا نبودن چهار

مؤلفه عوامل فرهنگی، اجتماعی، خانوادگی و ارتباطی بر تنوعات واژگانی و نحوی و توزیع آن در بین گویشوران و استفاده از آزمون فریدمن برای مشخص نمودن رتبه هر یک از مؤلفه‌های مورد بررسی، مشخص شد که مؤلفه اجتماعی بیشترین اثر را بر تنوعات واژگانی و نحوی دارد. این مؤلفه بر خواندن و نوشتن زبان هورامی پایه، صرف هزینه در جهت رواج این گویش و رشد افراد تحصیل کرده در میزان استفاده از زبان هورامی پایه تمرکز داشت و به عقیده گویشوران این موارد بسیار مهم هستند. چنانکه در رتبه‌بندی عوامل اثرگذار بر تنوعات واژگانی و نحوی نیز این عامل به عنوان با اهمیت‌ترین مؤلفه شناخته شد. پس از عوامل اجتماعی، به ترتیب عوامل خانوادگی، عوامل ارتباطی و عوامل فرهنگی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. در زمینه عوامل خانوادگی، گویشوران به استفاده و به‌کارگیری زبان هورامی در دورهمی‌ها و مکالمات بین اعضای خانواده با یکدیگر اشاره نموده و بر این موارد تأکید داشتند. همچنین مشخص شد که عامل ارتباطی نیز بر تنوعات واژگانی و نحوی هورامی پایه اثرگذار بوده است. به عبارت دیگر گویشوران تأکید داشتند که به تدریس گویش پایه‌ای در مدارس علاقه دارند، و به برگزاری کلاس در جهت بررسی تاریخچه زبان کردی هورامی تمایل دارند. به منظور انجام کارهای روزمره، در ارتباط با سایر مردم جامعه از زبان کردی هورامی استفاده می‌کنند. در تبیین عوامل فرهنگی به عنوان آخرین عامل اثرگذار بر تنوعات نحوی و واژگانی، گویشوران علاوه بر علاقه به فعال‌تر بودن ترویج گویش خود، به نقش دولت و فعالیت‌های عمومی که خود در ترویج مستقیم آن نمی‌توانند نقش چندانی داشت باشند، تأکید داشتند. به‌طور مثال ترویج در رسانه ملی و رسانه‌های مجازی از مواردی هستند که گویشوران بر آنها تأکید داشتند. بر اساس یافته‌های این پژوهش فرضیه اول پژوهش مبنی بر اثرگذاری بیشتر مؤلفه اجتماعی بر تنوعات نحوی نسبت به سایر مؤلفه‌ها تأیید شد ولی فرضیه دوم که عامل خانوادگی را دارای بیشترین تأثیر بر تنوعات واژگانی هورامی پایه می‌دانست رد شد.

منابع

- آزاد، احمدحسین (۲۰۰۹). بررسی فعل‌های لازم و متعدی در کردی هورامی بر اساس نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی. حلبچه: انتشارات زاویله.
- آساطوریان، گارنیک (۱۳۷۴). «قوم گوران». ترجمه ماریا آیوازیان، ایران شناخت. ۱، ۶۳-۳۱.
- آهنگر، عباسعلی و محبوبه شاهسوار (۱۳۹۳). «تأثیر متغیرهای اجتماعی بر کاربرد متغیرهای زبانی فارسی در نهبندان: ساخت هجا، عناصر ساخت واژی و نحوی». زبان پژوهی. ۶(۱۳)، ۴۴-۷.

- احمدی، بهزاد، بهمن زندی، آرزو نجفیان و بلقیس روشن (۱۳۹۷). «بررسی نام‌گذاری اشخاص در بانه از دیدگاه نام‌شناسی اجتماعی». *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*. ۶(۲۲)، ۱۹-۱.
- ترادگیل، پتر (۱۳۹۵). *زبان‌شناسی اجتماعی، درآمدی بر زبان و جامعه*. ترجمه محمد طباطبایی، تهران: نشر آگه.
- رضایپور، ابراهیم (۱۳۹۶). «تعامل نحو و زبان‌شناسی اجتماعی: تحلیلی جامعه‌شناختی بر کاربرد چند ساخت نحوی فارسی براساس نظریه تنوعات زبانی لباو». *زبان‌پژوهی*. ۹(۲۲)، ۱۰۵-۷۷.
- سمائی‌نیا، فهیمه (۱۳۸۴). «بررسی پاره‌ای تغییرات اجتماعی و جغرافیایی زبان فارسی در سبزوار بر پایه نظریه ویلیام لباو». پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- عباسی، بیستون (۱۳۹۰). *بررسی واژه‌های خویشاوندی هورامی بر اساس معیارهای موردادک*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه رازی کرمانشاه.
- Bernstein, B. (1973). *Class, codes and control Volume 1: Theoretical studies towards a sociology of language*. St Albans: Paladin.
- Boberg, C. (2004). "Ethnic patterns in the phonetics of Montreal English". *Journal of Sociolinguistics*, 8(4), 538-568.
- Eckert, P. (2000). *Linguistic variation as social practice*. Massachusetts and Oxford, U.K.: Blackwell.
- Ferguson, C. A. (1975). "Short a in Philadelphia English". *Studies in Linguistics in Honor of George L. Trager*. E. Smith (ed.), The Hague: Mouton, 259-74.
- Fukushima, S. (2003). *Requests and culture*. Germany: Peter Lang.
- Gumperz, J. J. (2001). "Interactional sociolinguistics: A personal perspective". *The handbook of discourse analysis*. D. Schiffrin, D. Tannen & H. E. Hamilton (Eds.), Blackwell, 215-228.
- Gunter, M. M. (2003). *The A to Z of Kurds*. Lanham: scarecrow press, Inc.
- Haig, G. L. J., & E. Öpengin (2015). "Gender in Kurdish: Structural and socio-cultural dimensions". *Gender across languages*. M. Hellinger & H. Motschenbacher (eds.), 4, Amsterdam: John Benjamins, 247-276.
- Herzog, M. (1964). *The Yiddish language in Northern Poland: Its geography and history*. Ph.D. Dissertation on linguistics, Columbia University.
- Hudson, R. A. (2017). *Sociolinguistics*. Second edition. Cambridge, U.K: Cambridge University Press.
- Labov, W. (1963). "The social motivation of a sound change". *Word*. 19(3), 273-309.
- Labov, W. (1966). *The social stratification of English in New York City*. Washington: Center for Applied Linguistics.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W., S. Ash, & C. Boberg (2006). *The Atlas of North American English: Phonetics, phonology and sound change. A multimedia reference tool*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Mackenzie, D. N. (1966). *The Dialect of Awromon (Hawramani- I – Luhon): grammatical sketch, Texts and Vocabulary*. Kobenhaven Kommissionar: Ejnar Munksgaard
- Mackenzie, D. N. (1987). "Avroman: The Dialect of Avroman". *Encyclopedia Iranica: Accessed December, 15, <http://www.Iranica.com/articles/avromani-the-dialect-of-averoman-q>*.
- Mackenzie, D. N. (2002). "Gurani". *Encyclopedia Iranica: Accessed December 15, 2002. <http://www.Iranica.com/articles/Gurani>*.
- Modaressi, Y. (1978). *A sociolinguistic investigation of modern Persian*. Ph.D. Dissertation on linguistics, University of Kansas.
- Öpengin, E. (2019). "Arabic influence on Kurdish: patterns of phonological and

- morphological accommodation". *Arabic and Contact-induced Change: A Handbook*. C. Lucas, & S. Manfredi (eds.), (Series: Studies in Diversity Linguistics): Language Science Press.
- Schilling-Estes, N. (2004). "Constructing ethnicity in interaction". *Journal of Sociolinguistics*. 8(2), 163-195.
- Tagliamonte, S. A. (2011). *Variationist sociolinguistics: Change, observation, interpretation*. Vol. 39. John Wiley & Sons
- Tagliamonte, S. A. (2016). *Teen talk. the language of adolescents*. Cambridge: Cambridge University Press.

پیوست

پرسش نامه پژوهش

سلام،

پرسشنامه پیش روی شما مربوط به رساله دکتری اینجانب تحت عنوان «تبیین تنوعات زبانی کردی هورامی (گوش پاره) از دیدگاه زبان‌شناسی اجتماعی تنوع‌گرا» است. از منابع مهم و ارزشمند این پژوهش، نظرات با ارزش شما است که می‌تواند از اهمیت زیادی در انجام این پژوهش برخوردار باشد.

پیشاپیش از مساعدت و همکاری شما صمیمانه سپاسگزارم.
با سپاس فراوان، صفیعی

جنسیت: مرد زن

سن: کمتر از ۳۵ سال ۳۵-۳۹ سال ۴۰-۴۴ سال ۴۵-۴۹ سال بیشتر از ۴۹ سال

سطح تحصیلات: کمتر از دیپلم دیپلم فوق دیپلم لیسانس فوق لیسانس دکتری

محل سکونت:

آیا بومی منطقه محل سکونت خود هستید؟ بله خیر

آیا به زبان خود افتخار می‌کنید؟ بله خیر

آیا گوش شیرین و دلنشینی دارید؟ بله خیر

لطفاً یکی از گزینه‌های یک تا پنج را به عنوان میزان موافقت خود علامت بزنید.

ردیف	شاخص	درجه موافقت			
		خیلی زیاد	زیاد	بدون نظر	کم
فرهنگ	۱				چقدر علاقه دارید تا به منظور حفظ و گسترش گویش پاره‌ای در جامعه فعالیت داشته باشید؟
	۲				چه میزان نسبت به تبلیغ گویش پاره‌ای در رسانه ملی رضایت دارید؟
	۳				چقدر زبان و گویش پاره‌ای در مجلات مورد استفاده قرار می‌گیرد؟
	۴				چقدر استفاده از گویش پاره‌ای توسط رسانه‌های مجازی را ترجیح می‌دهید؟
	۵				چقدر به منظور حفظ گویش پاره‌ای با نهادهای دولتی در ارتباط هستید؟
خانوادگی	۶				چقدر والدین شما در منزل به گویش پاره‌ای صحبت می‌کنند (می‌کردند)؟
	۷				چقدر کودکان شما گویش پاره‌ای را می‌آموزند؟
	۸				چقدر در دورهمی‌های خانوادگی خود با گویش پاره‌ای سخن می‌گویید؟
	۹				چقدر به سخن گفتن در جمع خانوادگی با گویش پاره‌ای افتخار می‌کنید؟
	۱۰				آیا والدین برای کودکان خود داستان‌های محلی گویش پاره‌ای تعریف می‌کنند؟
آینده‌نگاری	۱۱				فکر می‌کنید خواندن و نوشتن گویش پاره‌ای چقدر در حفظ آن مؤثر است؟
	۱۲				چقدر تمایل به صرف هزینه در جهت رواج گویش پاره‌ای دارید؟
	۱۳				اگر بخواهید ازدواج کنید (یا اگر ازدواج کردید)، چقدر دوست دارید (داشتید) همسر شما گویش پاره‌ای داشته باشد؟
	۱۴				چقدر کردنیانان به منظور حفظ اشعار، داستان‌ها و ضرب‌المثل‌های گویش پاره‌ای به آموزش املاي آن نیز همت می‌گمارند؟

ردیف	شاخص	درجه موافقت			
		خیلی زیاد	زیاد	بدون نظر	کم
۱۵	چقدر رشد افراد تحصیل کرده در میزان استفاده از گویش پاره‌ای تأثیرگذار بوده است؟				
۱۶	چقدر جوانان کرد زبان همانند افراد مسن از گویش پاره‌ای در محاوره‌های خود استفاده می‌کنند؟				
۱۷	چقدر با تدریس به گویش پاره‌ای در مدارس موافق هستید؟				
۱۸	چقدر مرزبندی‌های سیاسی در گویش پاره‌ای تأثیرگذار بوده است؟				
۱۹	چقدر تمایل به برگزاری کلاس در جهت بررسی تاریخچه گویش پاره‌ای دارید؟				
۲۰	چقدر به منظور انجام کارهای روزمره، در ارتباط با سایر مردم جامعه، از گویش پاره‌ای استفاده می‌کنید؟				
۲۱	چقدر قادر به استفاده از واژگان گوناگون قدیمی و جدید در گویش پاره‌ای هستید؟				
۲۲	چقدر در گویش پاره‌ای به رعایت قواعد هجایی آن اهمیت می‌دهید؟				
۲۳	چقدر استفاده از دستور زبان در گویش پاره‌ای را رعایت می‌کنید؟				
۲۴	چقدر بر استفاده از واژگان کهن پاره‌ای تسلط دارید؟				
۲۵	چقدر علاقه دارید تا از واژگان کهن پاره‌ای (که افراد مسن‌تر از آن‌ها استفاده می‌کنند)، به‌جای واژگان جدیدتر (که جوانان امروزی آن‌ها را به‌کار می‌گیرند) استفاده شود؟				

استناد به این مقاله: صفیعی، نادیا؛ بدخشان، ابراهیم؛ دهقان، مسعود؛ کرانی، اکرم. (۱۴۰۱). تأثیر عوامل اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و ارتباطی بر تنوعات نحوی و واژگانی زبان هورامی (گویش پاره) از دیدگاه زبان‌شناسی اجتماعی تنوع‌گرا. *زبان و زبان‌شناسی*, ۱۸(۳۶), ۸۲-۶۵. doi: 10.30465/lsi.2023.44459.166309:52